

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

БЛЯНСЬКА ІРИНА ПЕТРІВНА

УДК 378:373.091.12.011.3-051:811.111]:373.091.33-028.17

**ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ АУДИТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ
АУДІОКНИГ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ**

13.00.02 – теорія та методика навчання (германські мови)

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Тернопіль – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
ЗАДОРЖНА Ірина Павлівна,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
завідувач кафедри англійської філології та методики
навчання англійської мови.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Черниш Валентина Василівна,
Київський національний лінгвістичний університет,
професор кафедри методики викладання іноземних мов
й інформаційно-комунікаційних технологій;

кандидат педагогічних наук, доцент
Конотоп Олена Сергіївна,
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка,
доцент кафедри мов і методики їх викладання.

Захист відбудеться 29 жовтня 2018 р. об 11:00 на засіданні спеціалізованої вченої ради К 58.053.05 Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: 46027, м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2, зала засідань.

Із дисертацією можна ознайомитися на офіційному сайті <http://www.tnpu.edu.ua> та в бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: 46027, м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2.

Автореферат розіслано 28 вересня 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. П. Штонь

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Участь України у Болонському процесі дала поштовх реформуванню вищої освіти та впровадженню компетентнісного підходу у навчальний процес із метою інтеграції у європейський освітній простір. Перед закладами вищої освіти постало завдання забезпечити якісну підготовку кваліфікованих фахівців, конкурентоспроможних на національному та міжнародному ринках праці.

Домінування англійської мови (АМ) у світі та важливі функції, які вона виконує, визначають її центральне місце у практиці вивчення іноземних мов, а англомова комунікативна компетентність стає однією із ключових компетентностей, необхідних для успішної реалізації особистості у полікультурному суспільстві. Оскільки основи володіння іноземною мовою закладаються в школі, дедалі більша увага у вітчизняній системі освіти приділяється підготовці вчителів АМ, здатних забезпечити належний рівень володіння нею учнями.

Важливою складовою англомовної комунікативної компетентності є аудитивна компетентність, проблема формування якої знаходиться у центрі уваги вітчизняних та зарубіжних науковців. Зокрема, досліджено специфіку навчання професійно орієнтованого аудіювання майбутніх учителів (О. Бочкарьова, І. Щукіна), фахівців із міжнародної економіки (Н. Гупка-Макогін), курсантів військових закладів освіти (В. Златніков), магістрантів лінгвістики (О. Малушко), студентів технічних закладів освіти (В. Яковлєва), майбутніх фахівців психолого-педагогічних спеціальностей (Д. Морозов); формування іншомовної компетентності в аудіюванні у процесі самостійної роботи (С. Дудушкіна, І. Задорожна, Л. Іванова, О. Колесова, О. Малушко, Д. Позняк, Л. Шевкопляс); формування перцептивної компетентності аудіювання (Д. Агапова); навчання розуміння різних варіантів англійської мови (О. Мацнєва, М. Євдокимова), стратегій аудіювання (Н. Агеєва, А. Міхіна).

Розроблено методики формування іншомовної аудитивної компетентності із використанням сучасних засобів навчання, а саме: подкастів (О. Малушко, А. Соломатіна), текстів-інтерв'ю (О. Захарова), теленовін (Р. Вікович, Л. Панова), художніх фільмів (М. Новіков), відеоматеріалів (О. Дворжець, Н. Новоградська-Морська), художніх аудіотворів (О. Сіваченко, В. Черниш), радіопередач інформаційних жанрів (О. Колесова).

Ефективним засобом навчання є також аудіокнига (АК). У зарубіжній освіті нагромаджено значний досвід її застосування із цією метою. Дослідженням дидактичних можливостей АК займались: Б. Баскін (B. Baskin), К. Бірз (K. Beers), Дж. Браун (J. Brown), М. Буркей (M. Burkey), П. Варлей (P. Varley), Г. Волфсон (G. Wolfson), Т. Гіппл (T. Hipple), С. Гровер (S. Grover), Дж. Йокота (J. Yokota), Р. Касберг (R. Casbergue), Р. Кларк (R. Clark), К. Медіаторе (K. Mediatore), Ф. Серафіні (F. Serafini), Л. Ханеган (L. Hannegan), К. Харріз (K. Harris) та ін.

Можливості використання художніх творів (ХТ) як засобів навчання аудіювання досліджено українськими вченими О. Сіваченко та В. Черниш. Зокрема, розроблено методику взаємопов'язаного навчання аудіювання та читання учнів середньої загальноосвітньої школи з поглибленим вивченням іноземної мови із

використанням аудіокниг художніх творів (В. Черниш) та методику навчання аудіювання автентичних англомовних драматичних творів студентів старших курсів лінгвістичних спеціальностей (О. Сіваченко). Однак недослідженою залишається проблема формування англомовної аудитивної компетентності (ААК) майбутніх учителів із використанням сучасних англомовних оповідань (АО).

Таким чином, потреба суспільства у кваліфікованих учителях АМ, важливість удосконалення їхньої ААК, значний лінгводидактичний потенціал АК сучасних ХТ для формування аудитивної компетентності майбутніх учителів та їх особистісного розвитку, а також недостатня дослідженість проблеми в сучасній лінгводидактиці та необхідність створення науково обґрунтованої методики формування ААК майбутніх учителів із використанням аудіокниг художніх творів (АК ХТ) зумовлюють **актуальність** дисертаційної роботи.

Зв'язок дослідження з науковими програмами, планами, темами. Проблематика роботи безпосередньо пов'язана із науково-дослідною темою кафедри англійської філології та методики навчання англійської мови Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності студентів вищих навчальних закладів у контексті європейських вимог» (номер держреєстрації 0113U003330). Тему дисертації затверджено вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 6 від 27.01.2015 р.) та Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень із педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 6 від 29.09.2016 р.).

Об'єктом дослідження є процес формування англомовної аудитивної компетентності майбутніх учителів.

Предметом – методика формування англомовної аудитивної компетентності майбутніх учителів із використанням аудіокниг сучасних англомовних оповідань.

Мета роботи полягає у теоретичному обґрунтуванні, практичній розробці та експериментальній перевірці методики формування у майбутніх учителів англомовної аудитивної компетентності із використанням аудіокниг художніх творів.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

1) проаналізувати сучасний стан дослідження проблеми, виявити психолінгвістичні передумови формування у майбутніх учителів ААК із використанням АК ХТ;

2) вивчити особливості англомовного художнього дискурсу та визначити методичні засади формування у майбутніх учителів ААК із використанням АК сучасних англомовних оповідань;

3) обґрунтувати критерії відбору АК ХТ для формування ААК;

4) визначити етапи формування ААК із використанням АК ХТ, розробити систему вправ та сконструювати відповідну модель;

5) експериментально перевірити ефективність запропонованої методики формування у майбутніх учителів ААК із використанням АК ХТ, укласти методичні рекомендації для викладачів.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні про те, що досягнути високого рівня сформованості ААК із використанням АК ХТ можливо за умов: 1) поетапної організації навчання, що поєднує інтенсивне (аудиторне) та екстенсивне (самостійне) аудіювання ХТ; 2) застосування розробленої системи вправ, яка побудована на основі раціонально відібраного автентичного матеріалу – сучасних АО, що відображають варіативність мовлення за гендерними, соціальними, віковими, вимовними ознаками та багатогранність соціокультурної інформації, яка передбачає самостійну пізнавально-пошукову діяльність студентів із метою активізації / збагачення знань екстралінгвістичних факторів ХТ, розвиток рефлексивних умінь, удосконалення лексичних, а також слухо-вимовних та інтонаційних навичок майбутніх учителів; системи, яка забезпечує можливість відображення студентами власної проєкції твору; 3) застосування моделі навчання, що включає три цикли, кожен із яких повинен забезпечити вищий рівень сформованості умінь аудіювання АО.

На різних етапах наукового пошуку використано такі методи:

– *теоретичні*: вивчення вітчизняної та зарубіжної наукової літератури з методики, педагогіки, психології, лінгвістики, психолінгвістики, соціолінгвістики, літературознавства, аналіз навчальних і робочих програм із метою узагальнення теоретичних і практичних аспектів стосовно проблеми дослідження; моделювання навчального процесу із використанням запропонованої методики;

– *емпіричні*: наукове спостереження за організацією навчального процесу, вивчення досвіду викладачів щодо навчання аудіювання у закладах вищої освіти, опитування викладачів і студентів для збору емпіричного матеріалу стосовно використання АК ХТ, методів навчання аудіювання, інтересів студентів, труднощів аудіювання тощо; тестування з метою визначення рівня сформованості ААК на етапі доекспериментального та післяекспериментального оцінювання; експериментальне формування у студентів ААК із використанням АК ХТ для перевірки ефективності розробленої методики;

– *методи математичної статистики*: для статистичного аналізу, обробки і перевірки достовірності одержаних результатів методичного експерименту.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що у ній:

– вперше теоретично обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено методику формування ААК майбутніх учителів засобами АК сучасних АО, яка спрямована на підготовку до автономного аудіювання АК ХТ, включає три етапи формування АКК (підготовчий, основний, завершальний) із відповідними підетапами, що реалізуються в процесі аудиторної та позааудиторної роботи; систему вправ, яка передбачає взаємопов'язане формування лексичних, слухо-вимовних та інтонаційних навичок, розвиток рефлексивних умінь; циклічну модель організації процесу формування ААК майбутніх учителів;

– удосконалено критерії відбору АК ХТ для формування ААК;

– подальшого розвитку набуло дослідження проблеми змісту ААК, оцінювання рівня її сформованості у майбутніх учителів.

Практичне значення одержаних результатів полягає у: відборі автентичних АК сучасних АО для формування у майбутніх учителів ААК; розробці комплексів вправ на основі АК ХТ, щоденника аудіювання; укладанні методичних

рекомендацій для викладачів щодо формування у майбутніх учителів ААК на основі АК ХТ; створенні навчально-методичного посібника АМ (у співавторстві).

Основні положення та результати дослідження **впроваджено** у навчальний процес п'яти закладів вищої освіти: Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (акт упровадження №01-15/03/691 від 07.05.2018 р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка про впровадження №600-33/03 від 07.05.2018 р.), Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (акт упровадження № 01/10-476 від 22.05.2018 р.), Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (акт упровадження № 230-н від 16.05.2018 р.), Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (акт упровадження № 110/03-а від 27.04.2018 р.).

Апробація роботи здійснювалася на міжнародних конференціях: «Актуальні проблеми іноземної філології та освітній соціокультурний процес» (Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, 8–9 грудня 2017), «Сучасні дослідження з лінгвістики, літературознавства і міжкультурної комунікації (ELLIC 2015)» (Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ, 2015), «Новітні тенденції розвитку філологічної освіти в контексті інтеграції у європейський простір» (м. Миколаїв, 2015); Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Сучасна гуманітаристика» (ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди, м. Переяслав-Хмельницький (Київ. обл.), 14 листопада 2017), а також Всеукраїнській інтернет-конференції «Україна в гуманітарних і соціально-економічних вимірах» (м. Дніпро, 30-31 березня 2018).

Публікації. Основні положення дисертації викладено у 12 публікаціях автора, серед яких 5 статей у фахових педагогічних виданнях України, 2 – у зарубіжних виданнях, тези 5-ти доповідей на наукових конференціях і навчально-методичний посібник англійською мовою (у співавторстві).

Особистий внесок здобувача. Усі представлені наукові результати отримані автором самостійно. У навчально-методичному посібнику «Listening to Fiction Audiobooks», опублікованому у співавторстві, здобувачем розроблено 80 % вправ, методичні рекомендації та щоденник аудіювання.

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, списку використаних джерел із 339 найменувань (із них 136 – іноземними мовами) і 15 додатків. Її повний обсяг – 317 сторінок, із них 191 – основного тексту. Додатки викладено на 74 сторінках. У роботі подано 23 таблиці, 8 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «Теоретичні передумови формування англомовної аудитивної компетентності майбутніх учителів із використанням аудіокниг художніх творів» проаналізовано сучасний стан дослідження проблеми формування іншомовної аудитивної компетентності, визначено психолінгвістичні та методичні

передумови навчання студентів аудіювання художніх творів (ХТ); розглянуто дискурсивні особливості сучасних АО у звукозаписі.

На основі аналізу вітчизняних та зарубіжних досліджень з'ясовано, що проблема використання АК сучасних оповідань для навчання аудіювання майбутніх учителів ІМ не була предметом вивчення науковців, а також доведено доцільність їх використання для формування ААК майбутніх учителів. Опрацювання зазначених джерел дало змогу виокремити положення, що були враховані під час розробки методики формування ААК студентів засобами сучасних АО, а саме: розвиток у них умінь опрацьовувати експліцитну та імпліцитну інформацію твору; формування мотиваційної готовності перед аудіюванням; навчання аудіювання інтегровано з навчанням інших видів мовленнєвої діяльності; виконання тестових завдань для управління процесом аудіювання; урахування контексту оповідань (залежний / самодостатній) для організації ефективної роботи з ними на дотекстовому етапі; формування лінгвосоціокультурної компетентності засобами АК; оволодіння студентами ефективними стратегіями аудіювання ХТ; розвиток навчальної автономії та рефлексивних умінь; урахування стану емоційного напруження студентів під час аудиторних занять; обов'язковість обговорення прослуханого ХТ; використання письмової фіксації для концентрації уваги та розвантаження пам'яті; інтенсивне тренування у відтворенні інтонаційних моделей певних уривків тексту; ведення щоденника для фіксації свого аудитивного досвіду та самоаналізу; поєднання інтенсивного та екстенсивного аудіювання; підготовка до автономного аудіювання АК ХТ.

Визначено, що основними механізмами та психічними процесами аудіювання АК ХТ є пізнавальні психічні процеси (сприйняття, мислення, пам'ять, увага), психологічні механізми (мовленнєвий слух, внутрішнє промовляння, ймовірнісне прогнозування, осмислення, оперативна пам'ять), механізми та процеси художнього сприйняття (емоції та почуття, уява, аперцепція, образне та асоціативне мислення), механізми смислової переробки інформації (перекодування, еквівалентних замінів, компресії, розширення, трансформації). Аналіз функціонування механізмів та процесів аудіювання дозволив виокремити такі передумови формування ААК майбутніх учителів засобами АК ХТ: урахування інтересів студентів, їхніх мотивів та установок; розвиток умінь аналізувати, синтезувати та обробляти сприйняте на слух мовлення, розвиток психологічних механізмів аудіювання; активізація аперцепції слухача завдяки визначеним орієнтирам перед прослуховуванням ХТ; урахування активної та творчої ролі слухача у процесі аудіювання АК ХТ та їх специфіки для створення умов, за яких студенти могли б поділитись своєю проекцією твору.

Аналіз АК сучасних АО дозволив виділити їх основні характеристики: варіативність АМ (яка найяскравіше виявляється на рівні вимови) та культурна автентичність, що досягається шляхом відбору дикторів, які найповнішою мірою відповідають культурі персонажів для передачі автентичних, а не стереотипізованих акцентів та діалектів, а також їхньому віку та статі; нетиповість та різноманітність композиційної організації ХТ (різноманітність форм ведення оповіді, що визначає їх композиційно-мовленнєву специфіку, особливості композиції та архітектоніки); інтертекстуальність; поетичність (використання тропів, стилістичних фігур);

відповідний соціокультурний колорит (уживання лексичних одиниць із національно-культурною семантикою); уживання різноманітних лексико-граматичних засобів відповідно до стилю життя персонажів, їхньої соціальної приналежності та ситуації спілкування; недоказаність (інформаційні прогалини); містичність (відсутність межі між реальним та містичним); мультикультурність (виявляється у тематиці творів, місці дії, походженні авторів та їх персонажів); актуальність тематики (ісламістський тероризм, консьюмеризм та сучасні технології, проблеми расизму, війни, соціальних класів, пияцтва, зради, домашнє насилля, медичні відкриття за допомогою комп'ютерних технологій, стосунки батьків і дітей), психологічність (реалізується шляхом використання внутрішнього монологу, внутрішнього діалогу, внутрішнього діалогу-монологу, потоку свідомості, внутрішньої реплікації, невласне-прямої мови для відтворення внутрішнього мовлення персонажів, різноманітних синтаксичних засобів).

Вивчення дискурсивних особливостей сучасних АО дозволило виявити причини труднощів аудіювання цих творів. Встановлено, що під час аудіювання ХТ іноземною мовою, окрім труднощів лінгвістичного характеру, додаються ще й труднощі, пов'язані з його сприйняттям як моделі «чужої» культури. З огляду на крос-культурні відмінності доведено важливість розвитку умінь інтерпретувати іншомовні дискурси під час аудитивної діяльності із АК, що сприятиме формуванню дискурсивної особистості, яка здатна трактувати не тільки мовний код, але й інші семіотичні коди у різних ситуаціях спілкування АМ (Л. В. Солощук). Зроблено висновок, що під час розробки відповідної методики доцільно базуватись на контекстному (ситуативному) підході, який полягає у використанні тексту / дискурсу для практичного оволодіння мовою у значущих для студентів контекстах і передбачає розвиток обізнаності з параметрами стилізованих у ХТ ситуацій та пов'язаними з ними мовними засобами. Аналіз дискурсивних особливостей сучасних АО дозволив виокремити основні ознаки, що мають значний вплив на доступність та посиленість сучасних АО для аудіювання (поетичність, національно-марковані лексичні одиниці, велика кількість діалектизмів, сленгу, термінів, професіоналізмів, вимовний тип, соціально-регіональний акцент, містичність, психологічність, інтертекстуальність, велика кількість подій, «залежний» контекст, недоказаність, «відкрита» кінцівка, гумор, сарказм, іронія, нетипова розповідна форма, нетипова композиційна форма, нетипова архітектоніка).

Аналіз АК ХТ засвідчив, що характеристиками, які ускладнюють процес їх аудіювання, є відсутність орієнтирів, занадто тривале звучання (понад 30 хв), дуже швидкий темп (понад 180 слів / хв), незнайома композиційна структура, незнайомі реалії, велика кількість прецизійних слів, лінгвостилістичних засобів, незнайомий акцент, особливості дикції наратора, наявність сторонніх, тих, що відволікають, звуків, нечіткість запису, відхилення від мовних норм, незнайомий діалект, наявність інформації, яка потребує специфічних фонових знань, монотонність / відсутність художнього звукового оформлення. Зроблено висновок, що під час планування роботи із кожним окремим оповіданням важливо враховувати його особливості, які ускладнюють розуміння; передбачати труднощі, що можуть виникнути у конкретної групи студентів, а також продумувати способи їх подолання.

На основі аналізу особливостей сучасних АО та вимог програми зроблено висновок про доцільність визначення суб'єктами навчання студентів четвертого курсу, які мають відповідний рівень ААК, володіють необхідними предметними знаннями для належного розуміння АК ХТ.

Визначено необхідність спрямованості методики на підготовку студентів до автономного аудіювання ХТ і доцільність поєднання інтенсивного (навчального) та екстенсивного (самостійного) аудіювання ХТ. Встановлено, що іншомовна аудитивна компетентність – це не тільки здатність розуміти зміст і смисл дистантних аудіоповідомлень, але й умінь формулювати і висловлювати власне ставлення до прослуханої інформації під час інтерактивного спілкування. Тому методика формування ААК із використанням АК ХТ передбачає розвиток умінь як дистантного, так і контактного (інтерактивного) аудіювання.

Конкретизовано знання, а також уміння, які необхідно розвивати за допомогою АК ХТ (уміння самостійної пізнавально-пошукової діяльності, уміння передбачення, уміння глобального, детального, критичного та інтерактивного аудіювання, інтерпретації ХТ, компресії змісту ХТ, критичної оцінки АК, рефлексії).

У другому розділі **«Методика формування англomовної аудитивної компетентності майбутніх учителів із використанням аудіокниг художніх творів»** обґрунтовано критерії відбору сучасних АО для формування ААК таких фахівців, визначено етапи навчання аудіювання ХТ, запропоновано систему вправ та модель організації процесу формування ААК із використанням АК ХТ.

Виокремлено критерії відбору АК ХТ для інтенсивного аудіювання: 1) професійне (художнє) озвучення (забезпечує автентичність картини світу, яка зображується у ХТ, передбачає демонстрацію культурних, національних, вікових, соціальних, психологічних, професійних, ситуаційних особливостей мовленнєвої поведінки персонажів); 2) високохудожності (передбачає відбір ХТ, що визнані критиками і літературознавцями, нагороджені преміями (наприклад, «BBC National Short Story Award»), включені до антологій та збірників); 3) репрезентативності (кожне оповідання може репрезентувати певні лінгвосоціокультурні особливості); 4) змістовий критерій (передбачає врахування сенситивності до деяких тем); 5) різноманітності (передбачає жанрове, тематичне та авторське різноманіття ХТ, варіативність мовлення за гендерними, соціальними, віковими, вимовними (акцент, діалект) ознаками та багатогранність соціокультурної інформації); 6) доступності та посиленості (змісту, мовного і звукового оформлення, логіко-композиційної структури, темпу мовлення, тривалості звучання; передбачає оцінку приблизної об'єктивної складності оповідань балами, що допоможе визначити їх доступність та посиленість для конкретної групи студентів); 7) тематичності (із метою забезпечення системності навчання); 8) актуальності тематики (орієнтація відбору ХТ на теми, що входять у коло інтересів студентів). Реалізація трьох останніх критеріїв значною мірою залежать від особливостей групи студентів та цілей навчання. Для екстенсивного аудіювання АК ХТ визначено такі критерії відбору, зумовлені специфікою цього виду аудіювання: 1) професійне озвучення; 2) відповідність жанру та змісту ХТ інтересам студентів; 3) доступність та посиленість.

З урахуванням традиційної організації роботи з аудіотекстами визначено, що формування ААК з використанням АК ХТ повинно здійснюватись на трьох основних етапах, які поєднують аудиторну та позааудиторну роботу: 1) підготовчому (основна мета – підготовка до слухання ХТ, спрямування аперцепції, антиципація змісту ХТ, часткове зняття труднощів ХТ), який передбачає підготовчо-розвивальний підетап для позааудиторної роботи (самостійна підготовка до аудіювання шляхом виконання пізнавально-пошукових вправ та ознайомлення із екстралінгвістичними факторами і лексикою ХТ), а також орієнтаційно-мотиваційний підетап для аудиторної роботи (стимулювання інтересу студентів, формування «горизонтів слухацьких очікувань»); 2) основному (інтенсивне аудіювання з метою глобального та детального розуміння ХТ, а також критичного осмислення інформації ХТ), який включає два підетапи: аудиторне та самостійне прослуховування ХТ, що пов'язано зі значною тривалістю більшості оповідань та обмеженістю часу для їх опрацювання, а також із рівнем тривожності студентів; 3) завершальному, який реалізується у процесі аудиторної роботи на інтерактивному (передбачає комунікаційну взаємодію студентів на основі прослуханого ХТ із метою обговорення власної проєкції твору) та навчальному (навчання майбутніх учителів аудіювати ефективніше завдяки аналізу результату та процесу аудіювання ХТ, обговорення й опрацювання різноманітних аспектів ХТ, засвоєння важливої лінгвосціокультурної інформації) підетапах, а також позааудиторної роботи на тренувальному (тренування фонематичного та інтонаційного слуху, вдосконалення слухо-вимовних, інтонаційних та лексичних навичок) і рефлексивному (розвиток здатності аналізувати, оцінювати адекватність свого розуміння ХТ та ефективність процесу слухання, умінь компресії ХТ і критичної оцінки АК ХТ у письмовій формі) підетапах.

На основі виділених етапів та підетапів формування ААК із використанням АК ХТ створено систему вправ, особливістю якої є спрямованість на автономну діяльність студентів, взаємпов'язане навчання усіх видів мовленнєвої діяльності, розвиток критичного мислення та рефлексивних умінь майбутніх учителів.

Таблиця 1

Система вправ для формування ААК майбутніх учителів із використанням АК ХТ

Групи вправ	Види вправ
Підготовчий етап <i>Підготовчо-розвивальний підетап (позааудиторна робота)</i>	
1. Вправи для розвитку мовленнєвих навичок аудіювання, розширення знань про екстралінгвістичні фактори. 1.1. Вправи для розвитку лексичних та фонетичних навичок аудіювання. 1.2. Вправи для активізації/розширення знань про екстралінгвістичні фактори ХТ.	Перегляд коротких відео та документальних фільмів, читання текстів із метою отримання інформації, що пов'язана з екстралінгвістичними факторами ХТ, відповіді на запитання, переклад та транскрибування нової лексики, конспектування.

Орієнтаційно-мотиваційний підетап (аудиторна робота)	
<p>2. Вправи для розвитку мотиваційної та стратегічної готовності до аудіювання ХТ.</p> <p>2.1. Вправи для розвитку інтересу до ХТ.</p> <p>2.2. Вправи для розвитку вмінь передбачати зміст /смісл ХТ.</p> <p>2.3. Вправи для розвитку вмінь контекстуальної здогадки про значення слів.</p>	<p>Обговорення дискусійних питань, тем, що пов'язані із ХТ, відповіді на запитання, переглядове читання, «мозковий штурм», встановлення значення невідомих слів за контекстом.</p>
Основний етап <i>Аудиторне прослуховування ХТ</i>	
<p>3. Вправи для розвитку вмінь аудіювання.</p> <p>3.1. Вправи для розвитку вмінь глобального розуміння ХТ.</p> <p>3.2. Вправи для розвитку вмінь детального розуміння ХТ.</p>	<p>Прослуховування ХТ, відповіді на спеціальні запитання, виконання тесту множинного вибору, обговорення відповідей.</p>
<i>Самостійне прослуховування ХТ</i>	
<p>3.3. Вправи для розвитку вмінь критичного розуміння ХТ та його інтерпретації.</p>	<p>Прослуховування ХТ, прослуховування інтерв'ю з автором ХТ, відповіді на запитання.</p>
Завершальний етап Інтерактивний підетап (аудиторна робота)	
<p>3.4. Вправи для розвитку вмінь інтерактивного аудіювання.</p>	<p>Обмін враженнями, обговорення ХТ із презентацією власної проєкції ХТ.</p>
Навчальний підетап (аудиторна робота)	
<p>4. Вправи для розширення знань та розвитку умінь рефлексії.</p> <p>4.1. Вправи для оволодіння метакогнітивними знаннями.</p> <p>4.2. Вправи для оволодіння лінгвосоціокультурними знаннями.</p> <p>4.3. Вправи для розвитку рефлексивних умінь.</p> <p>4.4. Вправи для оволодіння знаннями про написання рецензій до АК та резюме ХТ.</p>	<p>Обговорення труднощів та стратегій аудіювання, переглядове читання текстів, вивчаюче читання текстів, відповіді на запитання, дискусії, прослуховування фрагментів ХТ.</p>
Тренувальний підетап (позааудиторна робота)	
<p>5. Вправи для розвитку мовленнєвих навичок аудіювання.</p> <p>5.1. Вправи для розвитку інтонаційних і слуховимовних навичок.</p> <p>5.2. Вправи для розвитку лексичних навичок аудіювання.</p>	<p>Транскрибування уривків ХТ, читання за диктором, читання вголос, перефразування, заповнення пропусків у реченні, підбір значення слів, відповіді на запитання.</p>
Рефлексивний підетап (позааудиторна робота)	
<p>6. Вправи для розвитку метакогнітивних умінь та вмінь смислової обробки інформації.</p> <p>6.1. Для розвитку рефлексивних умінь.</p> <p>6.2. Для розвитку умінь компресії змісту ХТ.</p> <p>6.3. Для розвитку умінь критичної оцінки АК ХТ.</p>	<p>Заповнення щоденника аудіювання, написання резюме ХТ та рецензії до АК ХТ, побудова графіків успішності аудіювання ХТ (глобального та детального розуміння), змін у метакогнітивній обізнаності.</p>

Наведемо приклади вправ.

Підготовчий етап

Підготовчо-розвивальний підетап

Вправа 1. (Підгрупа 1.1). Оповідання «Бамос», автор Л. Бловер (L. Blower).

Мета: ознайомити студентів із новою соціолінгвістичною інформацією (діалектом Поттеріз).

Завдання: Explore and note down some information about the Potteries (Stoke) dialect: 1) its lexis (vocabulary); 2) grammar (structure); 3) phonology (pronunciation or accent). Get acquainted with the Potteries accent with the help of YouTube videos.

Орієнтаційно-мотиваційний підетап

Вправа 2. (Підгрупа 2.2). Оповідання «Моя дочка – расист», автор Г. Оєємі (H. Oyeeyemi). *Цілі:* стимулювати антиципацію змісту оповідання за допомогою його основних орієнтирів (інформація про автора, деталі про АК, резюме ХТ), спрямувати аперцепцію у відповідному напрямку.

Завдання: You will hear the short story “My Daughter the Racist” by Helen Oyeeyemi. Look at its title, information about the author and a publisher’s summary. Make predictions about the contents of the story. Verify your predictions after the first listening.

Publication Details

Audible Audio Edition
Author: Helen Oyeeyemi
Narrator: Sirine Saba
Listening Length: 27 minutes
Program Type: Audiobook
Version: Unabridged
Publisher: AudioGO Ltd.
Audible.com Release Date: December 8, 2010
Language: English

“My Daughter the Racist” is a short story by Helen Oyeeyemi shortlisted for the 2010 BBC National Short Story Award. Oyeeyemi, aged 25 then, was in fact the youngest novelist to have been nominated for the prize.

Publisher’s summary

Set against the backdrop of a country occupied by foreign soldiers, a mother is determined to see her outspoken child grow up and will do whatever it takes to protect her daughter's independent spirit from coming to harm.

PREDICTIONS

Where? (setting) **When?** (time, season) **Who?** (people, their relationship)

How? (tone, mood) **What is it about?** **Why?** (circumstances)

Основний етап

Аудиторне прослуховування ХТ

Вправа 3. (Підгрупа 3.1). Оповідання «Прийменники», автор Л. Шрівер (L. Shriver). *Мета:* розвивати уміння глобального розуміння ХТ.

Завдання: You will hear the short story “Prepositions” by Lionel Shriver. This story takes the form of a letter between two female friends who both lost their husbands on the day of terrorist attacks, on Tuesday morning, September 11, 2001. Rachel writes a letter to Sarah. Read through the questions before listening to the short story. Write down your answers after listening.

1. Why does Rachel write the letter? 2. How did Paul die? 3. How did David die?..

Самостійне прослуховування ХТ

Вправа 4. (Підгрупа 3.3). Оповідання «Мила і жахлива обставина», автор К. Вомерслі (Ch. Womersley). *Мета:* розвивати уміння критичного розуміння ХТ та уміння інтерпретації ХТ.

Завдання: Listen to the short story “A Lovely and Terrible Thing” by Ch. Womersley again if you need to answer the questions below. You may note down your answers.

1. *Why did Daniel Shaw release the girl?*
2. *What did Angola’s family expect from Daniel Shaw?..*

Завершальний етап

Інтерактивний підетап

Вправа 5. (Підгрупа 3.4). Оповідання «Прийменники», автор Л. Шрівер (L. Shriver). *Мета:* розвивати вміння обговорювати інформацію із ХТ, ділитися своєю проєкцією ХТ.

Завдання: In pairs, share your personal reactions to the short story “Prepositions” by Lionel Shriver.

- *How do you feel about the narrator’s resentments? Do you justify her feelings?*
- *Predict Sarah’s reaction to Rachel’s letter...*

Навчальний підетап

Вправа 6. (Підгрупа 4.3). Оповідання «Моя донька – расист», автор Г. Оеємі (H. Oueyemi). *Цілі:* проаналізувати результати аудіювання ХТ, поглиблювати метакогнітивні знання, розвивати рефлексивні уміння.

Завдання: Make a list of major challenges and problems you faced while listening to the short story. In pairs, discuss appropriate strategies.

Major challenges and problems	Strategies

Тренувальний підетап

Вправа 7. (Підгрупа 5.1). Оповідання «Чай у готелі “Мідленд”», автор Д. Константайн (D. Constantine). *Мета:* розвивати інтонаційний слух (британський вимовний тип, RP).

Завдання: Listen to the following passage from «Tea at the Midland» by D. Constantine, paying attention to word-linking, pronunciation of auxiliary verbs, pauses, intonation and stress. Mark the main stresses and intonation in the sentences. Practise reading aloud according to the tonetic marks.

Рефлексивний підетап

Вправа 8. (Підгрупа 6.3). *Мета:* розвивати уміння висловлювати думки у письмовій формі та оцінювати інформацію.

Завдання: Read an extract from the introduction note on Audiobook Boom website.

FREE audiobooks in your inbox every Tuesday! No cost to sign up and listen. Audiobook Boom! is all about giving you free or sale-priced audiobooks from Audible, Downpour, and CDBaby. No strings attached, though for some the authors do ask you to leave an unbiased review and rating. If you can blog about it, even better!

You signed up on this website to request a free audiobook from the author or narrator. You have 30 days to listen to the book and leave an honest, unbiased review. Failure to leave a review may hinder you from receiving free audiobooks in the future.

Write a review of the short story that you listened to, focusing on its audio production and content, stating how relevant its theme is today, and saying whether you would recommend the audiobook for other students. Please note: you **MUST** indicate in any review that you received a free copy in exchange for an unbiased review ("*This book was given to me for free at my request and I provided this voluntary review*").

Запропоновано модель організації процесу формування ААК майбутніх учителів за допомогою АК ХТ, розроблену в межах кредитно-модульної системи для студентів IV курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультетів іноземних мов напряму підготовки 6.020303 «Філологія. Мова і література (англійська)»* для використання на практичних заняттях із АМ з метою досягнення майбутніми вчителями рівня аудитивної компетентності С1.2 (автономний досвідчений користувач). Особливістю розробленої моделі є циклічність організації процесу навчання аудіювання ХТ, що поєднує аудиторну та позааудиторну роботу як на кожному етапі опрацювання оповідань, так і у межах мікроциклів (інтенсивне та екстенсивне аудіювання ХТ) із метою підготовки до автономного аудіювання ХТ, а також включає 3 цикли навчання (початковий, середній, просунутий), кожен із яких повинен забезпечити нову якість здатності аудіювати ХТ шляхом поєднання практики в аудіюванні та навчання студентів аудіювати ефективніше.

У третьому розділі «**Експериментальна перевірка ефективності методики формування англійської аудитивної компетентності майбутніх учителів із використанням аудіокниг художніх творів**» описано підготовку до методичного експерименту та хід його проведення, організацію експериментального навчання, проаналізовано отримані дані та сформульовано методичні рекомендації щодо формування в майбутніх учителів ААК із використанням АК ХТ.

У 2017-2018 навчальному році у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка було проведено вертикально-горизонтальний методичний експеримент серед 60 студентів IV курсу, які навчалися за напрямом підготовки 6.020303 «Філологія. Мова і література (англійська)»*.

Мета експерименту – перевірити ефективність двох варіантів розробленої методики.

Об'єктом контролю методичного експерименту був рівень сформованості у студентів умінь аудіювати ХТ, для оцінки якого визначено критерії: рівень сформованості умінь глобального розуміння ХТ; рівень сформованості умінь детального розуміння ХТ; рівень сформованості умінь критичного розуміння ХТ; рівень сформованості умінь смислової обробки інформації.

В експериментальному навчанні неварійованими величинами виступали: склад студентів у експериментальних групах; завдання до- та післяекспериментальних зрізів; навчальний матеріал (АК ХТ); тривалість експериментального навчання; кількість етапів навчання; критерії оцінювання. Варійованою умовою експериментального навчання було обрано співвідношення вправ на завершальному етапі. *Модель А* передбачала формування лексичних

навичок аудіювання та самостійне вдосконаленням інтонаційних і слухо-вимовних навичок і включала вправи на транскрибування уривків ХТ (для розвитку фонематичного слуху, умінь сегментації мовленнєвого потоку, розпізнавання слів), читання за диктором, читання вголос та відтворення інтонації (для розвитку інтонаційного слуху та вимовних навичок) (тренувальний підетап). У моделі Б на завершальному етапі увага приділялася лише формуванню та вдосконаленню лексичних навичок аудіювання.

Результати проведеного методичного експерименту, достовірність яких перевірено за допомогою критерію кутового перетворення Фішера (ϕ^*), свідчать про ефективність першого варіанту методики (модель А), за яким навчалися студенти експериментальної групи 1 (ЕГ-1) (рис. 1). Середній приріст коефіцієнта навченості за результатами зрізів у ЕГ-1 становить 0,36.

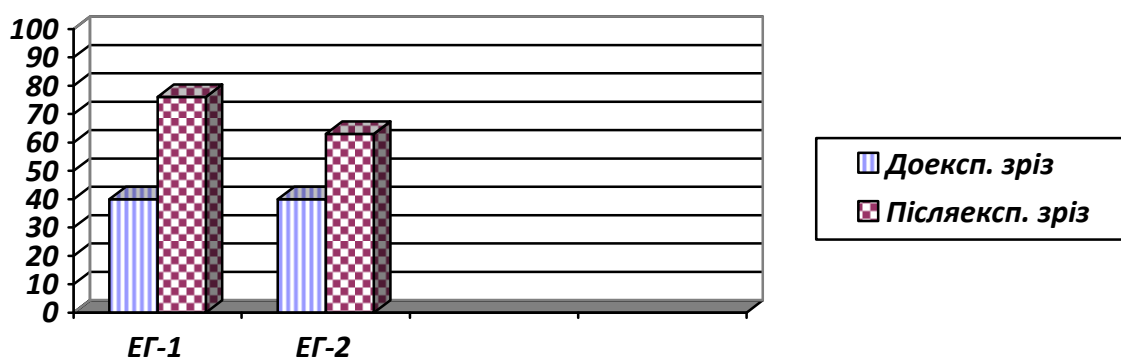

Рис. 1. Результати доекспериментальних та післяекспериментальних зрізів у ЕГ-1 та ЕГ-2

Зроблено висновок, що, оскільки ХТ містять імпліцитну інформацію та значну кількість лінгвостилістичних засобів, то, окрім достатнього лексичного запасу, необхідно мати добре розвинений мовленнєвий слух, щоб зосередитись на імпліцитних зв'язках ХТ, причинно-часовій послідовності подій, розвитку образів персонажів, особливостях композиції, а не на слуховій рецепції. За результатами проведеного дослідження укладено методичні рекомендації для викладачів.

Теоретичні узагальнення та отримані практичні результати дають підстави для таких **висновків**:

1. Доведено недостатню розробленість проблеми формування ААК майбутніх учителів за допомогою АК сучасних оповідань та доцільність їх застосування для формування та вдосконалення ААК студентів IV курсу закладів вищої освіти. На основі аналізу сучасних вітчизняних та зарубіжних досліджень виокремлено положення, що були враховані під час розробки методики формування ААК студентів засобами сучасних АО.

Визначено, що основними механізмами та психічними процесами аудіювання АК ХТ є пізнавальні психічні процеси (сприйняття, мислення, пам'ять, увага), психологічні механізми (мовленнєвий слух, внутрішнє промовляння, ймовірнісне прогнозування, осмислення, оперативна пам'ять), механізми та процеси художнього сприйняття (емоції та почуття, уява, аперцепція, образне та асоціативне мислення),

механізми смислової переробки інформації (перекодування, еквівалентних замінів, компресії, розширення, трансформації). На основі аналізу функціонування зазначених механізмів та процесів окреслено передумови формування ААК майбутніх учителів засобами АК ХТ: урахування інтересів студентів, розвиток умінь аналізувати та синтезувати почуте, розвиток психологічних механізмів аудіювання, активізація аперцепції слухача перед прослуховуванням ХТ за допомогою визначених орієнтирів, забезпечення активної та творчої ролі слухача, створення умов для відображення студентами власної проекції твору.

2. Виділено основні характеристики АО: варіативність АМ (найяскравіше виявляється на рівні вимови) та культурна автентичність, що досягається шляхом відбору дикторів, які найповнішою мірою відповідають культурі персонажів для передачі автентичних, а не стереотипізованих акцентів та діалектів, а також їхньому віку та статі; нетиповість та різноманітність композиційної організації ХТ (різноманітність форм ведення оповіді, що визначає їх композиційно-мовленнєву специфіку, особливості композиції та архітектоніки); інтертекстуальність; поетичність (використання тропів, стилістичних фігур); відповідний соціокультурний колорит (уживання лексичних одиниць із національно-культурною семантикою); уживання різноманітних лексико-граматичних засобів відповідно до стилю життя персонажів, їхньої соціальної приналежності та ситуації спілкування; недоказаність (інформаційні прогалини); містичність (відсутність межі між реальним та містичним); мультикультурність (виявляється у тематиці творів, місці дії, походженні авторів та їх персонажів); актуальність тематики (ісламістський тероризм, консьюмеризм та сучасні технології, проблеми расизму, війни, соціальних класів, пияцтва, зради, домашнє насилля, медичні відкриття за допомогою комп'ютерних технологій, стосунки батьків і дітей), психологічність (реалізується шляхом використання внутрішнього монологу, внутрішнього діалогу, внутрішнього діалогу-монологу, потоку свідомості, внутрішньої реплікації, невластиво-прямої мови для відтворення внутрішнього мовлення персонажів, різноманітних синтаксичних засобів стилістики).

Виокремлено основні ознаки АО, що мають значний вплив на їх доступність та посиленість для аудіювання студентами (поетичність, національно марковані лексичні одиниці, велика кількість діалектизмів, сленгу, термінів, професіоналізмів, вимовний тип, соціально-регіональний акцент, містичність, психологічність, інтертекстуальність, велика кількість подій, «залежний» контекст, недоказаність, «відкрита» кінцівка, гумор, сарказм, іронія, нетипова розповідна форма, нетипова композиційна форма, нетипова архітектоніка).

Уточнено чинники, які впливають на ефективність аудіювання АК ХТ: об'єктивні (лінгвістичні – мовне, мовленнєве, стильове оформлення та екстралінгвістичні – умови пред'явлення, особливості ХТ); суб'єктивні (індивідуально-психологічні та вікові особливості, рівень володіння мовою, здібності, особисті якості, домінувальна репсистема); об'єктивно-суб'єктивні (фізичний та емоційний стан у процесі аудіювання, взаємозв'язок емоційно-вольових процесів, уваги, параметрів тексту, умов сприйняття; спрямованість особистості). Зроблено висновок про необхідність поєднання аудиторного та самостійного прослуховування ХТ у зв'язку із впливом різноманітних факторів на результат аудіювання.

Виокремлено такі основні види аудіювання АК ХТ: навчальне, автономне, дистантне (опосередковане), контактне (інтерактивне), інтенсивне та екстенсивне. Визначено необхідні знання та вміння (самостійної пізнавально-пошукової діяльності; передбачення; глобального, детального, критичного та інтерактивного аудіювання; інтерпретації ХТ, компресії змісту ХТ, критичної оцінки АК, рефлексії), які забезпечують належне розуміння АК ХТ.

3. Обґрунтовано критерії відбору АК ХТ. Серед них базовим є критерій професійного (художнього) озвучення ХТ. Диференційовано критерії відбору АК для інтенсивного / аудиторного аудіювання (професійне озвучення, високохудожність, репрезентативність, змістовий критерій, доступність та посильність, різноманітність, тематичність, актуальність тематики) та екстенсивного / самостійного аудіювання (професійне озвучення, відповідність жанру та змісту ХТ інтересам студентів, доступність та посильність). Відібрано ХТ (27 оповідань), що відповідають таким критеріям.

4. Визначено, що формування ААК з використанням АК ХТ повинно здійснюватись на трьох основних етапах, які поєднують аудиторну та позааудиторну роботу: 1) підготовчий, що передбачає підготовчий підетап для позааудиторної роботи та орієнтаційно-мотиваційний підетап для аудиторної роботи; 2) основний, який включає два підетапи: аудиторне аудіювання та самостійне аудіювання; 3) завершальний, що реалізується у процесі аудиторної роботи на інтерактивному та навчальному підетапах, а також позааудиторної роботи на тренувальному та рефлексивному підетапах.

Створено систему вправ, яка базується на поетапності формування ААК: вправи підготовчого етапу спрямовані на активізацію фонових знань та інтересу студентів, ознайомлення з новим предметним змістом, семантизацію лексичних одиниць ХТ, розвиток навичок контекстуальної здогадки про значення слів; вправи основного етапу мають на меті розвиток умінь глобального, детального та критичного аудіювання; вправи завершального етапу націлені на розвиток умінь інтерактивного аудіювання, аналіз труднощів аудіювання ХТ та відповідних стратегій, розширення метакогнітивних знань, ознайомлення із соціокультурною інформацією, що пов'язана із ХТ, розвиток умінь соціолінгвістичної інтерпретації мовлення персонажів, рефлексії власного аудитивного досвіду та розвитку метакогнітивних умінь, удосконалення інтонаційних, слухо-вимовних та лексичних навичок, умінь написання резюме ХТ та рецензій до АК.

Запропоновано модель формування ААК майбутніх учителів засобами АК ХТ, особливістю якої є циклічність організації процесу навчання аудіювання ХТ, що поєднує інтенсивне та екстенсивне аудіювання, і включає 3 цикли (початковий, середній, просунутий), кожен із яких повинен забезпечити нову якість здатності аудіювати ХТ.

5. Ефективність розробленої методики формування ААК майбутніх учителів із використанням АК ХТ перевірено за допомогою відкритого, навчального, природнього, вертикально-горизонтального методичного експерименту. Достовірність отриманих результатів підтверджено за допомогою критерію кутового перетворення Фішера (ϕ^*). Доведено, що формування ААК майбутніх учителів із використанням АК ХТ буде ефективним, якщо у процесі аудитивної

діяльності паралельно із роботою над формуванням лексичних навичок аудіювання студенти систематично працюватимуть над вдосконаленням своїх інтонаційних і слухо-вимовних навичок. Зроблено висновок, що, оскільки ХТ містять імпліцитну інформацію та значну кількість лінгвостилістичних засобів, то, окрім достатнього лексичного запасу, необхідно мати розвинений мовленнєвий слух, щоб більше зосереджуватись на імпліцитних зв'язках ХТ, причинно-часовій послідовності подій, розвитку образів персонажів, особливостях композиції, а не на слуховій рецепції.

Укладено методичні рекомендації щодо формування ААК майбутніх учителів із використанням АК ХТ.

Перспективним напрямом подальших наукових досліджень може стати розробка методики інтегрованого формування у майбутніх учителів інших компетентностей на основі АК ХТ.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у фахових наукових виданнях України

1. Білянська І. П. Сучасний стан дослідження проблеми формування іншомовної аудитивної компетентності студентів. *Вісник Черкаського університету. Серія: педагогічні науки*. Черкаси, 2017. № 9. С. 65–77.

2. Білянська І. П. Психолінгвістичні передумови формування іншомовної аудитивної компетентності майбутніх учителів засобами художніх аудіокниг. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка*. Тернопіль, 2017. № 2. С. 78–88.

3. Білянська І. П. Суб'єктивні та об'єктивні фактори впливу на процес аудіювання художніх аудіокниг англійською мовою. *Педагогічний альманах: збірник наукових праць*. Херсон, 2017. Випуск 35. С. 85–93.

4. Білянська І. П. Критерії відбору художніх аудіокниг для формування англійської аудитивної компетентності майбутніх учителів. *Теоретична і дидактична філологія: збірник наукових праць. Серія «Педагогіка»*. Переяслав-Хмельницький, 2017. Випуск 26. С. 4–17.

5. Білянська І. П. Експериментальна перевірка ефективності методики формування аудитивної компетентності засобами художніх аудіокниг. *Педагогічний альманах: збірник наукових праць*. Херсон, 2018. Випуск 38. С. 68–77.

Статті у наукових періодичних виданнях іноземних держав

6. Bilyanska I. Lingvodidactic potential of fiction audiobooks for listening skills development of pre-service teachers. *Modern Trends and Resources for Teachers of Foreign Languages Journal*. Moldova, 2014. № 3. P. 34–39. URL: <https://drive.google.com/file/d/0BwGCK4G8dxTaM3V1ZjdXR1ZJakk/edit>.

7. Bilianska I. The pedagogical sequence for audiobook listening instruction of Ukrainian pre-service teachers. *Intellectual Archive*. Toronto, 2018. March/April Vol. 7, No. 2. P. 80–95.

Навчально-методичний посібник

8. Задорожна І. П., Білянська І. П. Listening to fiction audiobooks. Contemporary short stories: навчально-методичний посібник для студентів факультету іноземних мов. Тернопіль: Вектор, 2018. 162 с.

Праці, які додатково відображають зміст дисертації

9. Білянська І. П. Сучасні англомовні оповідання як засіб формування аудитивної компетентності. *Новітні тенденції розвитку філологічної освіти в контексті інтеграції у європейський простір*: збірник наукових праць за матеріалами II Міжнародної науково-практичної конференції (11–15 квітня 2016 р.). Миколаїв, 2016. С. 269–272.

10. Білянська І. П. Соціолінгвістичні аспекти формування у майбутніх учителів аудитивної компетентності засобами аудіокниг. *Сучасна гуманітаристика*: збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (14 листопада 2017 р.). Переяслав-Хмельницький, 2017. Вип. 4. С. 13–18.

11. Білянська І. П. Вплив екстралінгвістичних факторів на стилістично-мовленнєву специфіку художнього дискурсу. *Актуальні проблеми іноземної філології та освітній соціокультурний процес*: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (Тернопіль 8-9 грудня 2017 р.). Тернопіль, 2017. С. 16–19.

12. Білянська І. П. Роль художніх аудіокниг у формуванні інноваційного освітнього середовища ВНЗ. *Україна в гуманітарних і соціально-економічних вимірах*: матеріали III Всеукраїнської наукової конференції. 30-31 березня 2018 р., м. Дніпро. Частина II. Дніпро: СПД «Охотнік», 2018. С.114–116.

13. Bilyanska I. Developing EFL teachers' listening skills with the help of fiction audiobooks. *Сучасні дослідження з лінгвістики, літературознавства і міжкультурної комунікації (ELLIC 2015)*: матеріали II Міжнародної наукової конференції. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2015. С. 355–360.

АНОТАЦІЇ

Білянська І. П. Формування англомовної аудитивної компетентності майбутніх учителів із використанням аудіокниг художніх творів. На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 «Теорія та методика навчання (германські мови)». Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2018.

У дисертації теоретично обґрунтовано, розроблено та експериментально перевірено методику формування англомовної аудитивної компетентності майбутніх учителів із використанням аудіокниг художніх творів.

Проаналізовано сучасний стан дослідження проблеми формування іншомовної аудитивної компетентності та виокремлено теоретичні і практичні аспекти, що лягли в основу розробленої методики. Визначено психолінгвістичні та методичні передумови формування англомовної аудитивної компетентності майбутніх учителів із використанням аудіокниг художніх творів. Проаналізовано дискурсивні особливості аудіокниг сучасних англомовних оповідань, виокремлено їх основні характеристики та виявлено причини труднощів аудіювання цих творів. Доведено

залежність сприйняття художніх творів від стійкої та тимчасової аперцепції і визначено чинники, що впливають на ефективність сприйняття на слух та розуміння художніх творів (об'єктивні, суб'єктивні, об'єктивно-суб'єктивні). Виокремлено основні види аудіювання аудіокниг художніх творів (навчальне, автономне, дистантне, контактне, інтенсивне та екстенсивне). Визначено критерії відбору аудіокниг художніх творів як навчального матеріалу для інтенсивного (професійне озвучення, високохудожність, репрезентативність, змістовий критерій, доступність та посиленість, різноманітність, тематичність, актуальність тематики) та екстенсивного (професійне озвучення, відповідність жанру та змісту художніх творів інтересам студентів, доступність та посиленість) аудіювання. Здійснено відбір 27 сучасних англійських оповідань, що відповідають таким критеріям і можуть бути рекомендовані для інтенсивного та екстенсивного аудіювання. Визначено етапи формування англійської аудитивної компетентності майбутніх учителів із використанням аудіокниг художніх творів. У межах трьох основних етапів (підготовчий, основний, завершальний) виділено 8 підетапів роботи із аудіокнигами (підготовчо-розвивальний, орієнтаційно-мотиваційний, аудиторне та самостійне прослуховування, інтерактивний, навчальний, тренувальний, рефлексивний). Розроблено систему вправ, яка складається із 6 підсистем, що включають 6 груп та 18 підгруп вправ, а також щоденник аудіювання. Запропоновано циклічну модель організації процесу навчання аудіювання ХТ, яка поєднує інтенсивне та екстенсивне аудіювання і включає 3 цикли навчання.

Ефективність розробленої методики доведено експериментально. Виявлено доцільність формування лексичних навичок аудіювання, інтонаційних та слуховимовних навичок студентів під час роботи з аудіокнигами художніх творів. Укладено методичні рекомендації для викладачів щодо навчання майбутніх учителів аудіювання аудіокниг художніх творів.

Ключові слова: англійська аудитивна компетентність, аудіокниги, аудіювання, критерії відбору художніх творів, майбутні учителі англійської мови, модель навчання, система вправ, сучасні англійські оповідання, художній твір, щоденник аудіювання.

АННОТАЦИЯ

Билинская И. П. Формирование англоязычной аудитивной компетентности будущих учителей с использованием аудиокниг художественных произведений. На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 «Теория и методика обучения (германские языки)». Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка. Тернополь, 2018.

В диссертации теоретически обоснована, разработана и экспериментально проверена методика формирования англоязычной аудитивной компетентности будущих учителей с использованием аудиокниг художественных произведений.

Проанализировано современное состояние исследования проблемы формирования иноязычной аудитивной компетентности; выделены теоретические и практические аспекты, которые легли в основу разработанной методики. Определены психолингвистические и методические предпосылки формирования

англоязычной аудитивной компетентности будущих учителей с использованием аудиокниг художественных произведений. Проанализированы дискурсивные особенности аудиокниг современных англоязычных рассказов, выделены их основные характеристики и выявлены причины трудностей аудирования этих произведений. Доказана зависимость восприятия художественных произведений от устойчивой и временной аперцепции и определены факторы, влияющие на эффективность восприятия на слух и понимание художественных произведений (объективные, субъективные, объективно-субъективные). Выделены основные виды аудирования аудиокниг художественных произведений (учебное, автономное, дистантное, контактное, интенсивное, экстенсивное). Определены критерии отбора аудиокниг художественных произведений как учебного материала для интенсивного (профессиональное озвучивание, высокохудожественность, репрезентативность, содержательный критерий, доступность и посильность, разнообразие, тематичность, актуальность тематики) и экстенсивного (профессиональное озвучивание, соответствие жанру и содержанию художественных произведений интересам студентов, доступность и посильность) аудирования. Осуществлен отбор 27 современных англоязычных рассказов, которые отвечают таким критериям и могут рекомендоваться для интенсивного и экстенсивного аудирования. Определены этапы формирования англоязычной аудитивной компетентности будущих учителей с использованием аудиокниг художественных произведений. В рамках трех основных этапов (подготовительный, основной, заключительный) выделено 8 подэтапов работы с аудиокнигами (подготовительно-развивающий, ориентационно-мотивационный, аудиторное и самостоятельное прослушивание, интерактивный, обучающий, тренировочный, рефлексивный). Разработана система упражнений, состоящая из 6 подсистем, включающих 6 групп и 18 подгрупп упражнений, а также дневник аудирования. Предложено циклическую модель организации процесса формирования англоязычной аудитивной компетентности, которая сочетает интенсивное и экстенсивное аудирование, и включает 3 цикла обучения.

Эффективность разработанной методики доказана экспериментально. Выявлено целесообразность формирования лексических навыков аудирования, интонационных и слухо-произносительных навыков студентов при работе с аудиокнигами художественных произведений. Сформулированы методические рекомендации для преподавателей по обучению будущих учителей аудирования аудиокниг художественных произведений.

Ключевые слова: англоязычная аудитивная компетентность, аудиокниги, аудирование, критерии отбора художественных произведений, будущие учителя английского языка, модель обучения, система упражнений, современные англоязычные рассказы, художественное произведение, дневник аудирования.

Bilianska I. P. Pre-service Teachers' English Listening Competence Development Through Fiction Audiobooks. Qualified scientific work. As a manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Pedagogical Studies, Specialty 13.00.02 – Theory and Methods of Teaching (Germanic Languages). Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. Ternopil, 2018.

The dissertation is devoted to the problem of pre-service English teachers' listening competence development through fiction audiobooks. In particular, the methodology of teaching university students to listen to contemporary short stories effectively has been developed and experimentally tested. It is aimed at preparing future English teachers for autonomous listening to fiction.

On the basis of recent research into listening competence development the theoretical and practical aspects that formed the basis of the developed methodological procedure for teaching listening skills have been determined. Psycho-linguistic issues, in particular cognitive processes and psychological mechanisms of listening, have been analysed. Preconditions of English listening competence development of future teachers by means of audiobooks have been singled out. Also, listening comprehension dependence on person's relatively stable and temporary apperception has been proved and three groups of factors influencing the effectiveness of listening to fiction (objective, subjective, objectively-subjective) have been determined and characterized. It is revealed that listening to an audiobook should result into its "projection" in the recipient's mind, which can be materialized through a secondary text.

The discursive features of contemporary short stories in audiobook format have been analyzed, their main characteristics have been outlined and the reasons of listening difficulties have been revealed. It is proved that listening to fiction is a complex form of listening and requires appropriate skills and abilities to manage this process effectively. The complicators which make it even more difficult are singled out (prolonged duration (over 30 min), very fast pace (over 180 words / min), unfamiliar composition, unfamiliar realities, a large number of precision words and linguistic stylistic means, unfamiliar accent, peculiarities of a speaker's diction, distracting sounds, deviation from linguistic norms, unfamiliar dialect, availability of information requiring specific background knowledge, monotony / lack of professional narration and recording, irony, sarcasm). The main types of audiobooks listening practice have been determined (instructional, autonomous, one-way (distant), two-way (contact), intensive, extensive listening).

The selection criteria for the fiction audiobooks have been characterized and differentiated for intensive (professional narration and recording, a high level of artistic value, representativeness, a content criterion, the degree of accessibility and simplicity, diversity, contemporary topics, relevance of the subject matter) and extensive listening (professional narration and recording, correspondence of the genre and the content of short stories to students' interests, the degree of accessibility and simplicity). 27 contemporary short stories that meet the specified criteria are selected and can be recommended for intensive and extensive listening practice.

Three main stages (preparatory, basic, final) and 8 sub-stages (preparatory, orientationally-motivational, formal and informal listening, interactive, instructional, training, reflexive) of listening competence development of pre-service English teachers with the help of audiobooks have been determined. Each key stage of the developed sequence includes in class and out-of class work. The system of exercises consists of 6 sub-systems which include 6 groups and 18 sub-groups of exercises. It involves complex work on lexical, perception and articulatory skills, development of reflexive skills with the help of a listening diary. The cyclic model of audiobook listening instruction has been proposed. It combines intensive and extensive listening practice, includes 3 training cycles

(initial, middle, advanced) based on a rationally selected authentic material objective complexity of which grows gradually.

The effectiveness of the developed methodological procedure has been verified experimentally. The expediency of purposeful work on systematic development of lexical, perception and articulatory skills during each audiobook listening session is proved. It is concluded that effective listening to fiction demands not only rich vocabulary but also well-developed perceptive skills. As works of fiction contain a great deal of implicit information and stylistic devices, it is important to be able to concentrate on their contents but not their auditory reception. Methodological guidelines have been developed in order to facilitate effective listening competence development of pre-service teachers by means of fiction audiobooks.

Key words: English listening competence, audiobooks, listening, selection criteria, pre-service English teachers, a model of listening instruction, a system of exercises, contemporary English short stories, fiction, a listening diary.

Підписано до друку 06.09.2018
Формат 60x84/16.
Папір друк. Друк офсетний.
Ум друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 09/18/2-1

Віддруковано у видавничому центрі «Вектор»
46018, м. Тернопіль, вул. Львівська, 12,
Тел. 8 (0352) 40-08-12

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ТР №46 від 07 березня 2018р.
ФОП Осадца Ю. В.